

Драго Кекановић

НЕСРЕЋА И СРЕЋА

Кад се у истом дану сретну несрећа и срећа, туга и усхићење, незнађе и нада, тама и свјетлост, смрт и живот, онда се, мој Димитрије, (а и сада), не можеш отрести застрашујућег питања: како је све то један петнаестогодишњак био у стању да поднесе а да не скапа од жалости и туге, или не премре од среће. Тог јутра ме је Милојица продрмао из сна. Једва. Не памтим шта сам сањао, али се сјећам да сам се тешко расанио. Наопако, опет, више сам се чудило томе што су тог сељачића пустили у Мали Двор, него што сам разабирало што ми говори. И још нисам долазио себи, морао сам сложити у глави предоцбу, да би тај момчић нашао начина да се пробије у султановов сарај, а камоли до наших спаваоница. Онда сам га, ајде де, саслушао и разумио да је Данијел пострадао у пожару и да га они никако не могу осовити на ноге, па не знају да ли се ради о инагу опожарене животиње или о стварној немоћи, само нека похитам.

Похитао сам за Милојицом, прекасно, одмах да кажем. Одавно сам наслутио да тај Шумадинац поштеђује мог магарца од најтежих терета, сретали смо се нас двојица (тројица) на градилишту, и сваки пут бих склањао очи од Данијеловог погледа, не зато што ми није могло промаћи да је смршавио и успорио корак, остарио, на концу конца, већ зато што нисам могао поднијети његов саосјећајни поглед, добачен са зачеља колоне волова, крава, коња, мула и магараца који ми поручује да он добро разумије невоље које су нас снашле, па ме још (о, свети Јоване, крсна славо!) охрабрује да ће и те невоље минути, и да ћемо се вратити у сјеновито Јоакимово двориште. Тог јутра, међутим, избио је пожар у коњушници, коњушари су успјели извести све животиње напоље, осим њега, Данијела, који је баш по томе, што је прошао кроз пожар добио име; њега су затекли на поду штале, лежао је, нагорио али

жив, и без снаге да устане и још једном прође кроз пламен који је сукљао на вратима коњушнице. Ошурен, напола спечен, издисао је у страшним мукама. Тако сам га затекао, кажем, с још увијек живим очима у којима се зрцалила само једна молба: убиј ме, Дамјане, прекрати ми муке. Окренуо сам главу и зајечао. О, јадо! О, људска кукавељи! О, кукавицо над кукавицама! О, биједна биједо! Смогао сам само толико снаге да извучем бодез из чизме и предам га Милојици. Милојица је знао шта му је чинити: зарио бодез под Данијелово грло, а ја нисам могао побјећи од погледа који ми се укlesaо у очи, мозак, или гдје то већ остаје, и сад видим Данијела, и видим самог себе како стојим на згаришту без снаге да се помакнем. Јао мени! Јао мени! Неко ме је гурнуо у страну, Милојица, вјеројатно, узмакнуо сам, јесам, издао сам и себе и Данијела, склонио сам се у сјенке које увијек пружају утјеху кукавицама. И нема утјехе за мене. Милојица ми је вратио бодез, али сам преко његове главе видио да је Данијел на издисају, међутим, једва чујно јекнуо и окренуо главу према мени као да ми посљењим погледом опрашта кукавичлук. Све то, вјеројатно, уопће није истина. Невјешт у руковању бодезом, Милојица је морао неколико пута замаховати и дуго се Данијел батргао у предсмртној тишини али ја себи утварам да је баш онако било, као што сам умислио; а и како бих другачије, него лажима и умишљајима, преживио такву издају?! Како?!

Коњушари су нам помогли да утоваримо Данијела на тарнице, чак су му објесили и кавезе са соколовима преко леђа, а Милојици и мени није преостало ништа друго него да магарца одвучемо на мрциниште, тамо, иза посљедње куле уз дунавски бедем. Наш Градитељ, Тома Кантакузин је, да, на све мислио, и на житнице и на густијерне, и на крушне пећи, и на болничке лежајеве за пошкодоване, и на нужнике уз дубоко прокопане канале с текућом водом, и на шаторе с дугачким трпезама за којима се обједовало, текије на којима се прало и умивало, на оружарнице и алатнице, на све што је потребно једном граду од неколико тисућа стајаће војске и исто толико тисућа кулучара и сељака с обитељима, стотине зидара и њихових опслуживача, на куваре и на ранарнике, на све, кажем, па и на гробље уз темеље цркве, али и на мрциниште за крепале волове, мазге, коње, овце и свиње, муле и магарце, на другом крају тврђаве, у који мало ко и залази без пријекне потребе. Смедерево се дуго издизало и мрциниште је прерасло у повелику хумку, и заударало је несносно како већ заудара из плитких гробишта. Милојица и ја смо једва пронашли подесна три пруска корака да сахранимо Данијела по страни. Сложно смо му ископали раку, а кад смо затрпали земљом Данијела, Милојица је извадио из њедара буклију са шљивовицом, накренуо је и излио млаз, прекрстио се три пута, а онда потегнуо добар гутљај, па ми је тутнуо у руке.

„Ваља се!” рекао је, потапшао ме по рамену, додао ми кавезе са соколовима, потегнуо још једном из буклије, повукао тарнице и пошао за својим послом.

Не сјећам се колико сам се дуго опраштао од Данијела, сјећам се да сам, опонашујући Милојицу, мало отпио и излио ракије на његову раку и рекао: „Видимо се, пријатељу!” Или нешто томе слично.

Онда сам дограбио кавезе и отрчао на обалу, загледао се у Дунав као да га први пут видим, можда сам се тек тада ужаснуо колико је широк и моћан, не сјећам се, памтим да су ме и Нико и Ника, док су се гнијездили на рукавицама, погледавали с дотад неуочљивом сјетом, и да се она треперава пјега испод очију час ширила, и превлачила преко зјеница као тамна сјенка, тако да сам се уплашио и одбацио их у вис, не пристајући на њихову поруку да, невољко, али, ипак, крећу у посљедњи лет са мнош, и да се заувјек растајемо. Не, и не, на тако нешто никад не бих пристао, суните у небо, летите, високо узлетите и за мене и за Данијела, и заборавите да се растајемо, нема растанка.

А растали смо се, у неку руку. А у другу, нисмо.

У истом смо дану, Димитрије, настављамо, дакле: док сам брисао сузе за Данијелом и покушао да пратим лет соколова, два су ми укрштена длана, као у дјечјој игри погађања: *погоди ко сам*, прекрила очи. Два мека, дјевојачка длана која су мирисала на лаванду. И која те чврсто стишћу, закривају поглед и не мисле одустати све док не погодиш ко те је заскочио.

Нисам погодио. Изговорао сам: Јагода, Гроздана, Љубица, Изворинка и остала имена дјевојака које сам познавао, све док ме Кантакузина није снажно повукла и стровалила у мокру траву, одмакла дланове и наднијела ми се лицем у лице, подсмјешљивије и подругљивије него кад сам је упознао. Поново ми је исплазила језик и показала магареће уши, али сада, неочекивано збуњена колико ми се смедеревских дјевојака врзма по глави.

„Мулац ме заборавио!” натуштила се као црни облак; само је недостајало да јој сијевну муње из очију. „А јадна ти сам и бедна! Више глупа него бедна! Кад сам се понадала да ће се барем неко обрадовати мом повратку из Милана! Бубам катекизам, молим оченаше све у нади да ме неко овде чека...”, грцала је и запомагала, лица заривеног у дланове.

Ако тад нисам свиснуо од јада, никад нећу.

Како да јој сад кажем да никог сретнијег од мене нема што се вратила!? Како да јој објасним да сам је толико пута сањао све ове бескрајно дуге зимске и љетне ноћи? Толико упечатљиво, да ми се указивала и по дану, на коју год бих страну погледао, да сам почесто помишљао да и нисам будан, и да се никада нећу пробудити?! А и зашто да се будим? Кад ми је и овако лијепо.

„Мој витез! Ритер из мој бесаних ноћи!”, поново је она закукала и уздахнула. „А ко ти је та Гроздана? Која је та Изворинка?! Шта оне имају, а ја немам?! Или си, мушко ко мушко, ускраћен за најлепше осећање, осећање верности, навалио на прву која ти се осмехнула и понудила усне на пољубац?!“

Од муке сам гризао уснице, до крви.

„А шта мислиш да се мени нису удварали милански мулци?! Чим се разгласило да је у самостан приспела једна Гркиња, сакупљали су на огради преко пута као кусати пси на свињокољу и по целе ноћи певали серенаде!”

О, мој Боже, гризао сам уснице и гутао сам сопствену крв.

И загрцнуо: кад се она поново насмијала од срца, што се каже.

„О, какав си ти глупан кад верујеш у све што ти се каже?! И кад не умеш да разликујеш истину од лажи?! И да ти унапред опраштам твоје Гроздане и Изворинке! Како се не би очешавале о таквог момка, чудног, а лепог! А каква очијукања, молим те лепо!? Какве серенаде!? Да си само видео како градски стражари макљају миланске мулце по леђима и тиквама?! Да си само чуо како вриште и јаучу они који би измакли стражарима, јер су их часне сестре заливале врелим уљем да су скакали као јарци побегли с ражња!“

Сад сам се нашао у још већем јаду.

Наравано, (наравно), више није било начина да говорим о случајним дотицајима оне која ти излијева воду да опереш руке последије ровања по блату тврђаве, (Гроздани) или о другој (Изворинки) која се с чврстим грудима, очешала о тебе док си с Томом израчунавао колико дубоко треба ископати испусни јарак за сву нечистоћу једног многољудног града, да уз помоћи мало вјетра с Карпата не заудара као Дубровник и Солун, па смо два, а и три пута, подебљали испусне цијеве у Дунав и Језаву, да носе људска говна, и да је то огромна предност тврђаве на води, све ми је пролазило кроз главу (глупаво, да глупавије не може бити). И штавише, и још горе: док она није скидала погледа са соколова који су шарали по небу нешто што је свакако личило на игру и лет заљубљених, ближе и правилније него икад, као да се желе показати пред својом будућом кнегињом и грофицом, ја се никако нисам могао помирити да је ово растанак, заувјек.

„Неверан си ко сви мушкарци и ниси заслужио да те молим, али те молим да позовеш соколове и да ми навучеш своје рукавице”, рекла је.

Тада сам већ знао да је испрошена у далеко Цеље, и да ју је за невјесту испросио чувени цељски гроф Олрик Цељски, више по наговору (и то се причало) свог славног дједа Хермана II Цељског, који је био опсједнут заузећем Босне и силаском на југ и топло море, него браком са (*зјођушном*, додуше,) кћерком деспота Ђурађа Бранковића, тврдо-

главог православца, истина, мада се и таква тврдоглавост може отупјети, (као што се и његова деспотовина може потрти на европској мапи, као да је није било), а без чије војне силе (и, причало се, такође, баснословног злата и сребра у његовим рудницима, грофови Цељски ни Босне ни мора никад неће видјети. Све се то знало, кажем. А наравно да је и Кантакузина све знала, само се градила да ни у шта није упућена, и да су јој моји соколови једина брига.

И како би неки слијепи гуслар (а такве је Тома тјерао с врата) одгуслао: *осћали смо у (сад већ сувој дунавској шрави) цијели дан до подне*. Био је то наш дан, више се неће поновити. Кантакузина ми је, најприје, пружила своје дланове и дохватила моје, дуго их није испуштала. Навукао сам јој затим рукавице, а Нико и Ника су, и без мог позива, слетјели на њене раширене руке.

„Ух, како су те рукавице тешке!”, завапила је.

„Нису! Нису!”, слагао сам је. „Нећеш ни осјетити соколове кад слете на њих!”

„Видећемо. Не знам. Ако чудо постоји, онда постоји и тело душе!”

Соколови су слијетали из огромне висине, као да ни сами не вјерују што се доље с нама, на земљи, збива. А збивало се то да су дуго кружили изнад нас двоје, све док ми Кантакузина није испричала да је у католичком самостану схватила да је добро чула, или негдје прочитала, свеједно, да су соколови оно тијело у које се душа умирућег најрадије преображава, смрт је страшна, и свима улива непојмљиви страх, али да смрт тијела никада није и смрт душе, само што то устрављени људи не виде, душа увијек измиче смртној коси, и преображава се у тисућу облика, који ће се послје вратити међу живе, што посао смрти сасвим обесмишљава и обезвређује, а она се томе освједочила, да у Купинову није погрешно ни прочитала ни протумачила ону књигу, која се послје нетрагом загубила, тако да је она помишљала како су ту књигу лептири однијели некој другој дјевојци, јер је међу њеним другима, лицејкама, као и у Милану, тако и у Венецији и било гдје на тим странама, настала права поама за величанствену културу Египта, прије Христа, и да се свуда граде пирамиде, и да се сада свуда говори о вагању душе, посмртним обредима, другом животу, бесмртности душе и сличним стварима за које је тај египатски свијет одавно знао, док смо си ми утварали да све почиње од нас, али то ни једну њену другарицу из спаваонице није спријечавало да се о томе огласи; ону, једину, која је све то одбијала и падала у нападаје хистерије, сутрадан су нашли мртву у подножју самостана. Тако је то тамо било. У Милану. Неке су штићенице, занемаривале пријетње суровим казнама и шапутом изговарале ту страшну и забрањену ријеч: ренесанса, понеке су вукле на скаредно: *renaissance*, што се кажњавало (доушници и доушнице уви-

јек су будни) најстрожим казнама и пријетњања изгона из самостана и изопћења из окриља свете матере цркве, мада се томе ни казнама ни пријетњама није могло стати на крај, али је она морала натраг у Смедерево, прије него што је до краја сазнала смисао те ријечи, мада је довољно разумијела да су се усхићено сашаптавале о навјешћењу и препороду старог и бујању новог, правом процвату животних радости, ускрснућу љепоте, као да говоре о неком старом, заборављеном врту у ком ће жарким бојама све поново процвати, заборављеном љепотом, и да ће се у њему поново указати нека нова Ева и другачији Адам.

Нисам баш, признајем, нити разумио, а ни вјеровоа у сваку њену ријеч, али нисам јој ни противурјечио, а зашто бих, када никада нисмо били ближе једно другом, длан у длану, раме уз раме, лице уз лице.

О, још смо се за кратко додиривали, али није било другог начина да је обучим како да дочека соколове, страховао сам, јесам, да не можеш само тако, на брзину, обучити и соколара (соколарицу, добро) да јој соколони, из стреловитог лета, без имало тежине, као да су тежину својих тијела оставили негдје иза себе, на небу, бешумно сједну на раширене руке и, њој, претешке рукавице. А Нико и Ника су баш тако слетјели, издајници. Без тежине. Слетјели су јој на руке без шума, а мене нису ни погледали, већ су погнули главе да им она, по мојим непотребним упутствима, набаца кожне капице. И онда су још, као да ме заиста и нема, слушали њене несувисле наредбе и уживали у гугутању и повременом пискању и пригушеном кричању, као да говоре истим језиком, и сасвим се разумију.

„Тамо, у Милану, сазнала сам ствари о којима нико овде не слути, Дамјане! Не само о љубави, животу, већ и о смрти. Тамо се, међу тим лепим и ружним, (углавном) лепим, девојкама које исповедају своју католичку вјеру, потајно славио египатски бог Хорус са соколовом главом, и тамо сам сазнала и пуно тога што се крије од обичног света, не само (на велику радост) иза њихове вере, већ и о томе што се дешава изван зидина самостана, а дешавају се веома необичне ствари, читају и проповједају забрањене књиге, проносе нове спознаје, па сам тако и ја дознала да сви говоре о древном Египту, и његовим чудима, Египат им је однекуда завртио главом, а и до мене је дошла, а одмах сам се сетила Ника и Нике, и тебе, будалашу, да је тако морало бити, јер свака душа има своје тело, а ту душу соколони могу однијети у небеса, до самог Господа, у нови живот.”

Сретан што јој сједим уз бок и боком додирујем њене бокове, бедра, дуге ноге, шутио сам, што бих друго.

„Чуо си да сам испрошена у Цеље. Не знамо што нас чека, ни на коју ће страну превагнути наши животи, али знам да ће Нико и Ника, а и

њихови потомци, летети од мене до тебе, па те молим да поживиш толико дуго да чујеш њихов заповедни кликтај и да дођеш, где био да био, и да се тада опростимо у смрти, кад нам већ није дано да живимо заједно.”

„Не-го-во-ри-та-ко! Шу-ти! Не-го-во-ри!”, муцао сам за њом.

„Не бих да не морам”, рекла је.

„То се не говори! Не мораш!”, само што нисам повикао.

„Е, баш морам!”, узвратила је тврдо, спремна за нову препирку. „И баш ми мораш потврдити да нема никакве ни Гроздане ни Изворике!”

Зајечао сам од јада.

„Ма знам да нема глупане дубровачки! Само те искушавам”, рекла је.

А Ника је, курва (Боже ми прости!) женска, никад тише и мекше, слетјела на њену лијеву рукавицу. А Нико је слетио на моје десно раме.

Без ријечи, Кантакузина се осмијехнула, као да ништа друго није очекивала.

„Они знају! Они су одлучили! Ти само дођи кад те позовом! За соколове не брини, они ће доћи”, рекла је.